
Я.Я. Дьяченко

ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ТА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНИ

Формування ідеології Великої Європи, утворення в перспективі спільного європейського економічного простору за принципом входження сусідніх країн з різними рівнями інтеграції надає Україні нові часові і організаційні можливості для удосконалення чи прийняття нових нормативно-правових матеріалів, модернізації економіки, розвитку демократії, політичної консолідації для необхідного наближення до європейських стандартів. Для цього потрібна воля керівників держави, готовність суспільства, наполеглива і кропітка праця.

Входження України до Європейського Союзу – основне геополітичне завдання, стрижень стратегії економічного та національного розвитку нашої країни на 2004–2015 рр. В Україні уже виконана певна робота зі створення передумов для такого входження.

Важливою подією в налагодженні відносин між ЄС і Україною стало прийняття Угоди про Партнерство і Співробітництво (УПС) 16 червня 1994 р. та набрання чинності цієї Угоди з 1 березня 1998 р. Передбачені УПС основні цілі в сфері розвитку тісних політичних відносин, сприяння гармонійному економічному розвитку, торгівлі та інвестиціям, створення основи для взаємовигідного соціально-економічного співробітництва, підтримки України в зміцненні демократії та переходу до ринкової економіки, створення в 1998 р. між ЄС і Україною зони вільної торгівлі в цілому давали Україні шанс для активізації своєї євроінтеграційної діяльності. УПС якраз і була призначена для подолання внутрішніх проблем та перешкод, для підготовки необхідних та наближення існуючих соціально-економічних передумов для вступу до ЄС, про стандартизацію, охорону довкілля, що полегшить співпрацю та сприятиме залученню інвестицій. Для досягнення цих узгодженостей ЄС надає технічну, методичну, організаційну та консультативну допомогу¹.

За період 1998–2004 рр. в організаційному плані прийнято Стратегію, Програму, План дій, проведено декілька самітів Україна – ЄС. На жаль, відсутність в Україні належного напрацювання законів для забезпечення євроінтеграції, гальмування ринкових трансформацій, відхилення на практиці від положень УПС, орієнтація на багатовекторну модель інтеграції, певна пасивність, а з іншого боку, і фінансова незабезпеченість економічних реформ призвели до втрачених можливостей, до відстрочки на більш віддалену перспективу набуття Україною повноправного членства в ЄС. Тому слід переосмислити систему необхідних заходів, термінів їх реалізації, нових можливостей у зв'язку з наближенням кордонів ЄС, досвід інтеграції нових десяти країн – членів ЄС.

Алгоритм євроінтеграційної стратегії України та етапність її реалізації має вибудовуватися з урахуванням таких чинників:

– відставання України за рівнем економічного розвитку (за показниками високотехнологічного розвитку порівняно зі світовими економічними центрами (витрати на науку, обсяги експорту, обсяги роялті, розповсюдження інформаційних технологій, випуск продукції 6-го технологічного укладу) Україна відстає на 1–6 порядків, а за іншими показниками – в тисячі разів)²;

– низьких доходів населення та відповідно платоспроможного попиту, що не сприяє розвитку національного капіталу та інвестування економіки за рахунок внутрішніх джерел (рівень України відносно ВВП на душу населення порівняно з країнами ЄС становить близько 4,5%, а з країнами “першої хвилі” – приблизно 22%; за паритетом купівельної спроможності – відповідно 15,5% та 35%);

– низького рівня інтернаціоналізації економічних процесів та відсутності пріоритетного розвитку взаємних економічних зв’язків країн ЄС та України (обсяг експорту на душу населення – близько 350 дол. США відносно країн ЄС становить 5%, а країн “першої хвилі” – 6–30%; загальний обсяг експорту до ВВП в Україні становить 40%, а в країнах ЄС – 32 %; обсяг прямих іноземних інвестицій на душу населення – 15 дол. США порівняно з країнами ЄС становить 2,5%; при взаємних обсягах торгівлі країн-членів ЄС – 63% в Україні експорт в країни ЄС становить 18%, а імпорт – 20% від зовнішньої торгівлі);

– інституціональної неготовності України до перебування в складі ЄС (за показниками економічної лібералізації; структурних реформ у сферах приватизації і реструктуризації підприємств, ринкової лібералізації і конкуренції, реформ фінансового сектора; за індексом інституціональної якості та конкурентоспроможності);

– неузгодженість правової системи України з країнами ЄС, відсутність належних реформувань правової філософії, права та правової системи, удосконалення функціонуючих та ухвалення нових законів (зволікання Верховною Радою України з ухваленням цілої низки економічних законів, окремих кодексів законів, відсутність в Україні безумовного забезпечення верховенства закону в ієрархії джерел права, відсутність узгодженості понять і термінів національного права з правом ЄС та його держав-членів; відсутність належного впровадження принципового положення розд. 1 ст. 8 щодо визнання прямої дії норм Конституції України та ст.9 щодо чинних міжнародних договорів (зі згоди Верховної Ради України як частини національного законодавства України).

Незважаючи на зазначені проблеми в економіці та недосконалість правового поля, забезпечення активізації євроінтеграційних процесів в Європейському Союзі, сам фактор членства України в ЄС залишаються важливими для Європи з огляду на географічне розташування нашої країни, достатньо потужний природно-ресурсний потенціал, високоосвічені і відносно дешеві трудові ресурси, можливість і доцільність модернізації економіки через сусідство України і ЄС, а також політичних інтересів. Ці позитивні характеристики України мають стратегічне значення як для

ЄС, так і для самої України в зростанні зацікавленості до цивілізованих демократичних трансформацій в усіх сферах економічного життя. Розуміння економічних проблем України, напрямів та термінів їх реалізації, вимог ЄС до країн-кандидатів щодо прийняття їх в союз та складності здійснюваного нині процесу розширення ЄС, суперечностей в ЄС у зв'язку з ухваленням Конституції та бюджетів змушують керівництво України виявляти політичну волю, забезпечувати розробку та реалізацію системи заходів нормативно-правового, економічного та соціального характеру.

Виходячи із стратегічних міркувань щодо майбутнього Європи та турботи про розвиток країн-сусідів ЄС на основі моделі “Сусідні країни: різні країни, спільні інтереси” у Зверненні Єврокомісії про розширений Євросоюз “Розширена Європа – Сусідні країни: нова структура відносин з нашими східними та південними сусідами” проголошено не тільки загальні принципи сусідських відносин, а й передбачено механізм їх реалізації. Для забезпечення дієвості у стосунках між ЄС і країнами-претендентами в Зверненні запропоновано кожній країні розробити особистий План дій, який буде підлягати щорічній оцінці та бути основою для отримання кредитів від ЄС на проведення економічних і політичних реформ³.

План дій України, який включає цілі, орієнтири, терміни досягнення мети, вручено керівництву ЄС на Ялтинському саміті (2003 р.). Основний його зміст полягає в проханні прийняття рішення ЄС щодо реалізації одного із важливих положень євроінтеграційної стратегії України – попереднього входження нашої країни до економічних структур ЄС (надання свобод вільного пересування людей, товарів та послуг).

Звернення Єврокомісії, План дій України започаткували нові підходи, чіткіше окреслили перспективи розвитку євроінтеграційних процесів, обов'язкові вимоги та етапність їх виконання. Ці матеріали є підставою для глибокого аналізу, формування логіки дій гілок влади і народу України, передбачення та врахування у процесі підготовки до вступу в ЄС неминучих ускладнень, економічних втрат, а також використання нових можливостей.

Наближення до європейських стандартів в Україні може бути забезпечено за умови реалізації системних трансформацій в соціально-економічній сфері:

- зростання обсягу реального ВВП на одну особу та скорочення розриву порівняно з країнами ЄС, що може бути досягнуто за умови щорічного приросту ВВП в 1,5–2 рази більше, ніж у країнах ЄС;
- зростання національного капіталу шляхом впровадження фінансової моделі ринкової економіки, орієнтованої на зростання доходів фізичних і юридичних осіб, розширення на цій основі бази оподаткування та збільшення доходів державного бюджету;
- подолання несправедливої диференціації доходів громадян, бідності та скорочення розриву в рівні забезпечення життя порівняно з країнами ЄС;

- виконання положень УПС, визнання України як держави з ринковою економікою, входження в СОТ та утвердження зони вільної торгівлі між ЄС та Україною;

- адаптація законодавства України до системи законодавства та права ЄС;

- утвердження інноваційної моделі розвитку виробництва та забезпечення державного управління технологічними змінами шляхом утвердження “національної інноваційної системи” з комплексом інституційних, правових та економічних заходів для стимулювання розвитку 5-го і 6-го технологічних укладів, промислова продукція яких відповідно становить близько 4,5% і 0,05%;

- створення умов для доступності банківських кредитів на основі зростання доходів господарюючих суб’єктів та зниження норми кредиту.

Реалізація зазначених стратегічних завдань розвитку на 2004–2015 рр. повинна забезпечити глибокі якісні перетворення в економічній, соціальній, політичній і духовній сферах. На особливу увагу заслуговує формування фінансової моделі ринкової економіки та інноваційної моделі розвитку виробництва. Аналіз структури обсягів промислової продукції, фінансування НТР, інноваційних витрат, інвестицій у техпереозброєння засвідчує перевантаження в економіці України 3-го і 4-го технологічних укладів, що є віддзеркаленням простого відтворення стану технологічної бази, яка сформувалася в минулому. Економічна політика подальшої підтримки застарілих технологій не спроможна забезпечити довгострокове зростання економіки. Швидке досягнення характеристик панівного в розвинутих країнах 5-го укладу та опанування технологій 6-го укладу може дати Україні шанс наблизитися у ХХІ ст. до рівня розвинутих країн, забезпечить досягнення національних стратегічних цілей та ефективну міжнародну конкурентоспроможність на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Не менш складним і проблематичним є забезпечення гармонізації законодавства України із законодавством ЄС. Достатньо навести факт, що законодавство ЄС за обсягом складає 80 тис. сторінок тексту. З урахуванням недостатності правотворчого досвіду, невизначеності напрямів інтеграції, відсутності волі керівництва і народу, порушення термінів ухвалення відповідних нормативно-правових актів, євроінтеграційні трансформації в Україні можуть відбутися значно пізніше.

Неготовність України до широкомасштабної міжнародної інтеграції об’єктивно змушує перейти на поступове входження до ЄС, що повинно бути відображено в чинній Стратегії та Плані дій.

Для створення євроінтеграційних передумов в Україні пропонується:

- спрямовувати фінансові ресурси на перспективні галузі економіки, які визначають майбутнє світової економіки;

- пріоритетними сферами економічної політики вважати: науково-технічну, інноваційну, освітню та інформаційну;

- фінансове забезпечення цих сфер діяльності здійснювати шляхом пріоритетного визначення обсягів бюджетного фінансування у порівнянні з досягнутими рівнями витрат в розвинутих країнах світу;

-
- передбачити правову відповідальність за порушення запланованих обсягів бюджетних витрат на пріоритетні види економічної діяльності.

¹ *Угода* про партнерство та співробітництво. – Брюссель, 2004.

² *Сіденко В.Р.* Економічні вектори інтеграції України в світогосподарські відносини. – К.: НТУ України КПІ. – Матер. наук. конф. “Україна на порозі XXI століття: уроки реформи та стратегія розвитку”. – 2001. – С. 156–161.

³ *Розширена Європа – Сусідні країни: нова структура відносин з нашими східними та південними сусідами.* – Повідомлення Європейської комісії для Ради та Європейського парламенту. – Брюссель, 2003.